

بررسی نقش عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی فراگیران: پژوهش مبتنی بر فراتحلیل

Examine the role of self-esteem in learners' academic progress: Research-based meta-analysis

بهار عنایتی

Bahar Enayati

Master of Science in
Educational Research, Azad
University of Shahid Madani
baharenayati@yahoo.com

کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه شهید

مدنی آذربایجان

نسرین همایونی

Nasrin Homayouni

Master of Science in
Educational Research, Azad
University of Shahid Madani

کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه شهید

مدنی آذربایجان

چکیده**Abstract**

Self-esteem is a major psychological factor influencing the success and performance to budgets. Important role in the overall academic achievement. The development of research in the field of self-esteem and academic achievement has provided the opportunity to combine these studies. The method used in this study is a Meta-Analysis. To achieve above aim used of quantitative findings from 11 studies, that computed 22 effect sizes from these. The studies that were used in this study collected from databases such as magiran, noormags, Scientific Information Database. After reviewing the inclusion and exclusion criteria, the correlation effect sizes in selected studies were analyzed with the CMA2 software. In this study, were calculated both random and fixed models, that selected random model, according to the results of the heterogeneity analysis of the Q and I factors. The results showed that the combinational effect size of the

عزت نفس یک عامل روانشناختی مهم و اثرگذار بر موفقیت و عملکرد افراد به شمار می آید. گسترش پژوهش های انجام گرفته در حوزه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی زمینه را برای ترکیب این پژوهش ها فراهم آورده است. روش مورد استفاده در این پژوهش فراتحلیل می باشد. جهت نبل به این هدف در پژوهش حاضر از یافته های کمی ۱۱ پژوهش استفاده شد که از این مطالعات ۲۲ اندازه اثر محاسبه گردید. مطالعاتی که در این پژوهش استفاده شد از بانک های اطلاعاتی سایت خصوصی بانک مجلات ایران، پایگاه مجلات تخصصی نور، پایگاه جهاد دانشگاهی کشور جمع آوری شدند و بعد از بررسی ملاک های ورود و خروج مطالعات، اندازه اثرهای همبستگی پژوهش های منتخب با نرم افزار **CMA2** مورد تحلیل قرار گرفت. همچنین در این پژوهش دو مدل تصادفی و ثابت محاسبه شدند که با توجه به نتایج تحلیل ناهمگنی از طریق شاخص های **Q** و **I** مجذور **I**، مدل تصادفی انتخاب شد. نتایج نشان دادند که اندازه اثر ترکیبی پژوهش های مورد بررسی ۰/۲۲۵/۲ دست آمد. این اندازه اثر براساس شاخص کوهن

Examine the role of self-esteem in learners' academic progress: Research-based meta-

studies obtained 0/225. The calculated modest based on Cohen's criteria. The evidence of this meta-analysis associated with prior theoretical and empirical foundations, indicates the relationship between social support and mental health.

متوسط محاسبه شد. شواهد این فراتحلیل در ارتباط با مبانی نظری و تجربی قبلی نشانگر روابط بین دو متغیر عزت نفس و پیشرفت تحصیلی است.

واژگان کلیدی: عزت نفس، پیشرفت تحصیلی، فراتحلیل و اندازه اثر

Key words: self-esteem, academic achievement, analysis and effect size

مقدمه

نظام های آموزشی ارکان مهم توسعه در جامعه به شمار آمده و هدف های و آرمان های خود را از طریق تأسیس این نظام ها دنبال می کنند. بنابراین پیشرفت جوامع بشری در گرو نظام تعلیم و تربیت آن است؛ و یکی از مهم ترین هدف های نظام آموزشی، پرورش فراگیرانی با انگیزه، هدفمند، پیشرفت گرا و کارآمد است. در هر نظام تعلیم و تربیت پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های موفقیت در فعالیت های علمی و مهم ترین عامل یادگیری در سیستم های آموزشی است.

در واقع پیشرفت تحصیلی^۱ به عنوان پیامد رفتاری مطلوب و رمز موفقیت، از اهمیت زیادی برخوردار است و به میزان دستیابی دانش آموزان به اهداف آموزشی از پیش تعیین شده، که انتظار می رود در فرآیند کوشش های یادگیری خود به آن ها برسند، گفته می شود (سیف، ۱۳۹۲، ۳۴۸). سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن از جمله مسایل عمده ای هستند که توجه محققان مختلف را به خود جلب کرده اند. این که چه عواملی بر پیشرفت تحصیلی تأثیر می گذارد یا سهم و مشارکت هر عامل چه اندازه است، همواره از حیطه های مورد علاقه ی پژوهشگران و روانشناسان تربیتی بوده است. یکی از متغیرهای مرتبط با پیشرفت تحصیلی، عزت نفس است. عزت نفس^۲ عبارت است از احساس ارزشمند بودن. این حس از مجموع افکار، احساس ها، عواطف و تجربیات در طول زندگی ناشی می شود (روزنبرگ^۳، ۱۹۸۹، به نقل از نجمی و فیضی، ص ۴) و ارزشی است که اطلاعات مربوط به

¹ . Academic Achievement

² . Self-esteem

³ . Rozenberg

خودپنداره، برای فرد دارد و از اعتقادات فرد در مورد تمام صفات و ویژگی های که در او هست، ناشی می شود (زکی، ۱۳۸۴ و بازگیر، ۱۳۸۸). در یک کلام عزت نفس رضایت فرد از خود و توانمند بودن است (برندن^۱، ۲۰۰۰).

عزت نفس میزان ارتباط بین خود واقعی و خود آرمانی است. فاصله بین خود واقعی و خود آرمانی هر چه کمتر باشد، فرد از عزت نفس بالایی برخوردار است و هر چند فاصله بین آن دو بیشتر باشد، میزان عزت نفس فرد پایین تر خواهد بود. ارزیابی های مثبت و منفی اثرهای متفاوتی روی عزت نفس افراد دارند. افراد دارای عزت نفس پایین از ارزش خود کمتر مطمئن هستند و بیشتر تحت تأثیر ارزیابی های اجتماعی قرار می گیرند و به این ارزیابی ها بیشتر توجه می کنند (سعادت، قاسم زاده و سلیمانی، ۱۳۹۰). به عبارتی منظور آن است که افراد درباره ی خود چگونه فکر می کنند، چقدر خود را دوست دارند و چقدر از عملکردشان راضی هستند و به خصوص احساس آنان از نظر اجتماعی و تحصیلی درباره ی خود چگونه است و میزان هماهنگی و نزدیکی خود ایده آل و خود واقعی آن ها چقدر است (تمنایی فر، صدیقی و سلامی، ۱۳۸۹). افرادی که شایستگی خود دریافته زیاده دارند، احتمالاً در انجام وظایف خود بیشتر موفق می شوند تا کسانی که شایستگی خود دریافته اندکی برای انجام وظیفه دارند (موسوی، ۱۳۸۳).

از جمله عواملی که بر عزت نفس تأثیر می گذارد روش های فرزندپروری (شغابی، ۱۳۹۴)، تفاوت های جنسیتی (میرحیدری، تکلی، عبدالهی و همکاران، ۱۳۸۹) و فرهنگ (منصوری، باقریان و حیدری، ۱۳۹۰) می باشد. نتایج تحقیقات نشان داده اند کودکانی که عزت نفس بالای دارند، دارای والدین با عزت نفس بالا هستند. هم چنین شواهد قابل ملاحظه ای وجود دارد که نشان می دهد دختران و زنان در مقایسه با پسران و مردان دارای اعتماد به نفس کمتری نسبت به توانایی های خود در موقعیت های موفقیت آمیز خاص هستند و در مقایسه با مردان انتظار کمتری در مورد عملکردشان دارند و ارزیابی هایشان از توانایی ها و عملکردهای واقعی خود در برخی موقعیت ها پایین تر از میزان واقعی است (عصمت، رضابخش، بهمنی و سلیمی نیا، ۱۳۹۰).

نیروهای فرهنگی نیز تأثیر عمیقی بر عزت نفس دارند. و دانش آموزان امریکایی عزت

¹. Branden

Examine the role of self-esteem in learners' academic progress: Research-based meta-

نفس بیشتری در مقایسه با دانش آموزان آسیایی دارند (استرندل^۱، ۲۰۱۶). کارل راجرز معتقد است احساس عزت نفس در اثر نیاز به نظر مثبت به خود به وجود می آید. نیاز به نظر مثبت دیگران شامل بازخوردها، طرز برخورد گرم و محبت آمیز، احترام، صمیمیت، پذیرش و مهربانی از طرف محیط و به خصوص اولیاء کودک است (حسن زاده و ایمانی فر، ۱۳۸۹). افراد با عزت نفس بیشتر، معمولاً شاد هستند و انرژی زیادی دارند (نوربخش و حسن پور، ۱۳۸۳).

پژوهشگران دریافته اند که با افزایش عزت نفس فرد احساس توانمندی و ارزشمندی می کند و ارتباط متقابلی بین عزت نفس و تصور فرد از توانایی خود، وجود دارد، برای این که فراگیران بتوانند از حداکثر ظرفیت ذهنی و توانمندی های بالقوه خود بهره مند شوند، باید از نگرش مثبت نسبت به خود و محیط اطراف برخوردار شوند (حسینی، دژگام و میرلشدی، ۱۳۸۶). در واقع باور انسان به ظرفیت ها و توانایی های خود، عاملی تعیین کننده در بهداشت روانی و موفقیت او در عرصه های گوناگون زندگی است (بیابانگرد، ۱۳۸۴) و دگرگونی های مثبتی هم چون افزایش پیشرفت تحصیلی (کوپراسمیت^۲، ۱۹۵۹)، افزایش تلاش برای دستیابی به موفقیت، اعتماد به نفس داشتن، بلند همت بودن (پوپ، مک هال و کرای هد^۳، ۱۹۸۸)، گرایش به بیشتر سالم بودن، لذت بردن از پیوند با دیگران، و پیش بینی مثبت موفقیت های آینده در او پدیدار می شود (ارون سو و مه تی^۴، ۱۹۶۸، به نقل از حسینی نسب و وجدان پرست، ۱۳۸۴).

شواهدی نیز وجود دارد مبنی بر اینکه افزایش عزت نفس باعث بهبود عملکرد می شود. افرادی که عزت نفس بالایی دارند بیشتر بر نقاط قوت خود توجه می کنند و برای پذیرش ارزیابی های مثبت از خود آمادگی بیشتری نشان می دهند. سعادت و موفقیت هر فرد در گرو احساس خود ارزشمندی و احترامی است که وی برای خود قایل است. به طور کلی وقتی میزان عزت نفس بالا باشد، فرد فعالیت هایی خود را افزایش می دهد و توانایی خود را در مواجهه با مشکلات و انجام وظایف محول شده در سطح مطلوب و بالایی ارزیابی می کند (کوشکی، گلشنی و شیروانی، ۱۳۹۰).

1. Strandell

2. Cupper Esmit

3. Pop & Machal & Cryhed

4. Aronsu & Me ti

به گفته پلمن و آلیک^۱ (۲۰۰۸) عزت نفس پیش بینی کننده ی خوبی برای پیشرفت تحصیلی است و به نظر می رسد پیشرفت تحصیلی و عزت نفس دارای یک رابطه ی متقابل باشند، یعنی از طرفی داشتن عزت نفس موجب پیشرفت تحصیلی می شود، زیرا که خود باوری و تلقی مثبت از خویشتن در یادگیری و ایجاد انگیزش برای تحصیل اثر می گذارد و موجب پیشرفت تحصیلی می گردد، از طرف دیگر موفقیت های تحصیلی و رسیدن به مدارج بالا در کار آموزش، موجب ارتقای عزت نفس می شود. به طور کلی پیشرفت های انسان در هر زمینه ای و تجربه ی موفقیت احساس خودباوری و ارزشمندی و توانمندی در هر موردی، باعث افزایش عزت نفس در افرادی شود(حسینی نسب و وجدان پرست، ۱۳۸۴ و صوفی، صدیقی، صدیقی و همکاران، ۱۳۹۴).

طبق پژوهش های صورت گرفته اگر فردی احساسات مثبتی در مورد خود داشته باشد، عزت نفس او افزایش می یابد. اعتماد به نفس باعث بهبود عملکرد مدرسه ای در افراد شده و نمرات بهتری را کسب می کنند. و روابط عاطفی مثبت با همسالان خود برقرار می کنند(ولنتاین، دوبویس و کوپر^۲، ۲۰۰۴). افرادی که عزت نفس بیشتری دارند دارای اضطراب و استرس کمتر، انگیزه ی قوی برای یادگیری و موفقیت، توان بیشتر در حل مسئله و تصمیم گیری هستند(اردم^۳، ۲۰۰۹؛ فولی و ادونلی^۴، ۲۰۰۲؛ نیکولز و میلر^۵، ۱۹۹۴، به نقل از قریشی، کارگر، نوحی و آجیل چیا، ۱۳۹۲). این رابطه به ویژه آن گاه بالاتر می رود که کودکان و نوجوانان خودشان را به عنوان دانش آموز ارزیابی می کنند که می توان آن را عزت نفس تحصیلی خواند(زوفینو، الساندری، گویدو و همکاران، ۲۰۱۳).

در واقع افراد نیازمند این هستند که خود را به لحاظ جسمی، فکری، احساسی و انسانی با ارزش و خوب بدانند چنین احساسی، انگیزه و محرک را برای موفقیت افراد در امور دارد. در شرایط عمومی عزت نفس یک سیستم باور درونی است که بر فرآیندهای تفکر، احساسات، خواسته ها، ارزش ها، و اهداف تاثیر می گذارد. بهره مندی از عزت نفس، گذشته از آن که بخشی از سلامت روانی شمرده می شود، به پیشرفت تحصیلی نیز وابسته است. پژوهشگران

1. Pullmann & Allik

2. Valentine & Dubois & Cooper

3. Ardom

4. Fulli & Adonli

5. Nikolz & Miller

6. Zuffiano & Alessandri & Guido

دریافته اند که عزت نفس با گرفتن نمره ی بالا در مدرسه رابطه دارد.

در ارتباط با عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پژوهش های زیادی انجام گرفته و تناقضاتی نیز در این زمینه وجود دارد البته اغلب تحقیقات وجود رابطه ی عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی را نشان می دهد. در پژوهش حسن زاده و ایمانی فر (۱۳۸۹) و تمنایی فر، صدیقی و سلامی (۱۳۸۹) نتایج نشان می دهد که بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تفاوت معنی داری وجود ندارد. و میزان عزت نفس دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است. حسینی نسب و وجدان پرست (۱۳۸۴)، بیابانگرد (۱۳۸۴) و کوشکی و همکاران (۱۳۹۰) به این نتیجه رسیدند که بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. در پژوهش قمشی و ملکی (۱۳۹۲) رابطه ی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی مثبت اما معنادار نبود. در واقع عزت نفس پیش بینی کننده قوی و دقیق از دستاورد مدرسه است، به طور کلی اعتماد به نفس نشانگر عملکرد مدرسه و در نهایت پیشرفت تحصیلی افراد است (پلمن و آلیک، ۲۰۰۸، لواسانی، اژه ای و افشاری، ۱۳۸۸ و رحیمی، ۱۳۸۹). هم چنین فراتحلیل هایی در زمینه ی پیشرفت تحصیلی با سایر متغیر ها به عنوان متغیر ملاک و وابسته برای حل تناقضات انجام شده است.

بنابراین با توجه به مبانی نظری و تجربی و پژوهش های درحال انجام در حوزه ی عزت نفس و نیز با توجه به این که در داخل کشور فراتحلیلی در این زمینه وجود ندارد، انجام مطالعه ای ترکیبی به منظور ترکیب پژوهش های انجام شده در این حوزه ضروری به نظر می رسد. انجام این فراتحلیل به حل تناقضات موجود کمک کرده و زمینه را برای انجام پژوهش های آینده در این حوزه فراهم می کند. در واقع، فراتحلیل زمینه را فراهم می کند تا از انجام مطالعات تکراری کاسته شود و توجه پژوهشگران را به حوزه های جدید جلب می کند. بنابراین این فراتحلیل باهدف ترکیب پژوهش های انجام شده در ارتباط با رابطه ی عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی انجام شده است. در واقع، پژوهشگر در این پژوهش به دنبال پاسخ گویی به سؤال زیر می باشد: اندازه اثر ترکیبی عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی چقدر است؟

روش

روش پژوهش حاضر از نوع فراتحلیل می باشد. با توجه به این که فراتحلیل حاضر دربرگیرنده ی پژوهش همبستگی بود، از اندازه اثر ۲ و از ضریب همبستگی پیرسون به عنوان

شاخص استفاده شد. کوهن یک طبقه بندی کلی تفسیری برای اهمیت نسبی اندازه های اثر ارائه داده است که برای اندازه اثرهای خانواده ۲، مقادیر به ترتیب ۰/۱، ۰/۳ و ۰/۵ نشانگر اندازه های اثر کوچک، متوسط و بزرگ هستند.

ملاک های ورود و خروج مطالعات: برای انتخاب نمونه از پژوهش های اولیه یک سری ملاک های ورود و خروج در نظر گرفته می شود. ملاک های ورود و خروج مطالعات به فراتحلیل در این پژوهش به صورت زیر می باشند:

ملاک های ورود: مقالات و پژوهش های چاپ شده بین سال های ۱۳۷۱ تا ۱۳۹۲ مقالات و پژوهش هایی که با روش همبستگی به بررسی رابطه ی عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی پرداخته بودند؛ پژوهش ها بایستی داده های کافی را برای محاسبه اندازه ی اثر گزارش کرده باشند؛ و به صورت مقاله ی کامل از طریق آنلاین چاپ شده یا در آرشیواتاب خانه ها قابل دسترسی باشند؛ پژوهش های دانشجویی باید در سطح کارشناسی ارشد و دکتری انجام شده باشند؛ پژوهش ها باید در ایران و به زبان فارسی منتشر شده باشند.

ملاک های خروج: پژوهش هایی که یکی از اطلاعات لازم برای محاسبه ی اندازه ی اثر را گزارش نکرده باشند؛ مقالاتی که برگرفته از پایان نامه ها باشند و اطلاعات آن ها دوباره جمع آوری شده باشد؛ پژوهش های مشابه که با عناوین مختلف به دو موسسه ارائه شده باشند؛ پایان نامه هایی که علاوه بر دانشگاه جهت حمایت مالی به مؤسسات دیگر ارائه شده باشند؛ پژوهش هایی که از کفایت لازم برخوردار نباشند یا دارای ضعف های روش شناختی جدی باشند.

راهبردهای جستجو

تعیین کلیدواژه ها: در این فراتحلیل به منظور انتخاب پژوهش های اولیه ابتدا کلید واژه های معتبر براساس مرور پیشینه پژوهشی به منظور استفاده در جستجوهای اولیه تعیین شدند. برای این فراتحلیل کلید واژه برای متغیر مستقل عبارت بود از: عزت نفس و پیشرفت تحصیلی. پس از مشخص شدن و استخراج عنوان های مطالعات پژوهشی براساس کلیدواژه های بحث شده در صورتی که متغیر وابسته به پیشرفت تحصیلی مربوط می شد، آن مطالعه شرایط لازم را برای ورود به فراتحلیل کسب می کرد.

تعیین چارچوب نمونه گیری: باتوجه به گستردگی جامعه آماری پژوهش که شامل کلیه مطالعات انجام شده در ایران در حوزه ی مورد پژوهش می باشد و محدودیت های پژوهشی که

برای پژوهشگر وجود دارد ضروری است که یک چارچوب نمونه گیری برای انتخاب مطالعات مورد نظر مشخص شود. براین اساس جهت تعیین نمونه آماری پژوهش حاضر یک چارچوب نمونه گیری تعریف شد: پژوهش هایی که در بانک های اطلاعاتی رایانه ای در دسترس هستند. این بانک های اطلاعاتی شامل پایگاه مجلات تخصصی نور و پایگاه علمی جهاد دانشگاهی (SID)، (Magiran) و بانک اطلاعات نشریات ایران (Noormags) .

جستجو به صورت الکترونیکی انجام گرفت. نتایج این جست و جوها براساس ملاک های ورود و خروج در نهایت منجر به شناسایی ۱۱ تحقیق مورد مطالعه شد که داری شرایط مناسب علمی و روش شناسی جهت محاسبه اندازه اثر بودند. و از این پژوهش ها ۲۲ اندازه اثر به دست آمد.

ابزار سنجش

در این پژوهش جهت فراهم آوردن اطلاعات مورد نیاز، از فرم کاربرگ فراتحلیل (مصراآبادی، ۱۳۹۲) استفاده شد و گزارش پژوهش های اولیه در این فرم ها ثبت گردید. اطلاعاتی که به وسیله این فرم جمع آوری می شود شامل سه بخش اطلاعات کتاب شناسی، اطلاعات روش شناسی و اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر می باشد. چک لیست های تکمیل شده به صورت یک دفترچه کدگذاری دسته بندی گردید.

جدول (۱): اطلاعات توصیفی مطالعات اولیه

ردیف	پژوهشگران	سال	محل اجرا	نمونه	اندازه اثر
۱	حسن زاده	۱۳۸۹	شهر آمل	۸۰	*۰/۱۵
۲	تمنایی فر	۱۳۸۹	شهر کاشان	۴۰۰	*۰/۰۸۸
۳	حسینی نسب	۱۳۸۱	مراکز تربیت معلم	۴۵۰	۰/۱۲
۴	کوشکی	۱۳۹۱	دانشگاه آزاد تهران	۳۰۰	۰/۱۹۶
۵	بیابانگرد	۱۳۷۱	شهر تهران	۲۳۰	۰/۵۳
۶	بیابانگرد	۱۳۸۴	شهر تهران	۸۵۶	۰/۶۸

۰/۲۲	۳۰۵	اهواز	۱۳۹۰	بخشایش	۷
*۰/۰۵	۳۰۵	اهواز	۱۳۹۰	بخشایش	۸
۰/۲۱	۳۰۵	اهواز	۱۳۹۰	بخشایش	۹
۰/۱۵	۳۰۵	اهواز	۱۳۹۰	بخشایش	۱۰
۰/۲۲	۳۰۵	اهواز	۱۳۹۰	بخشایش	۱۱
۰/۱۴۷	۵۹۶	رشت	۱۳۹۳	خزاعی	۱۲
*۰/۱۴	۶۰	زنجان	۱۳۸۶	بخاری بناب	۱۳
۰/۳۶	۶۰	زنجان	۱۳۸۶	بخاری بناب	۱۴
۰/۲۱	۲۸۰	اهواز	۱۳۸۳	نوربخش	۱۵
۰/۱۸	۱۴۰	اهواز	۱۳۸۳	نوربخش	۱۶
۰/۲۳	۱۴۰	اهواز	۱۳۸۳	نوربخش	۱۷
۰/۲۰۲	۲۴۶	قم	۱۳۹۲	قمشی	۱۸
۰/۲۹	۱۲۳	قم	۱۳۹۲	قمشی	۱۹
*۰/۲۰۱	۴۳	قم	۱۳۹۲	قمشی	۲۰
*۰/۱۶۹	۴۳	قم	۱۳۹۲	قمشی	۲۱
*-۰/۰۶۷	۳۷	قم	۱۳۹۲	قمشی	۲۲

اندازه اثرهایی که با * مشخص شده اند اندازه اثرهای غیرمعتادار هستند.

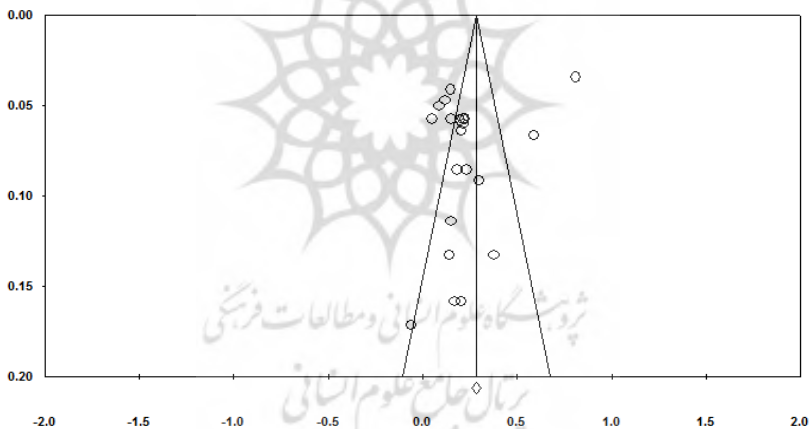
روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این فراتحلیل برای بررسی تورش انتشار از دو شیوه گرافیکی (نمودار کیفی) و یک شاخص آماری (تعداد امن از تخریب) استفاده شد. غالب فراتحلیل ها بر دو مدل آماری مدل اثر ثابت و مدل اثرات تصادفی مبتنی هستند. به منظور مشخص کردن ناهمگنی از دو شاخص Q کوکران و مجذور I استفاده شد. مدل تصادفی به عنوان مدل فراتحلیل انتخاب شد. برای محاسبه اندازه های اثر و نیز فعالیت های آماری بعدی در ارتباط با ترکیب نتایج از نرم افزار CMA ویرایش ۲ استفاده شد.

یافته ها

در روش های آماری فراتحلیل مانند بسیاری از روش های آماری دیگر، قبل از تحلیل داده

ها لازم است به بررسی پیش فرض های مورد نیاز پرداخته شود. از جمله مهم ترین این پیش فرض ها نبود داده های پرت و نرمال بودن داده ها می باشد. برای تشخیص مطالعات پرت، مطالعاتی که دارای تورش انتشار هستند از نمودار قیفی استفاده می گردد. در واقع، سوگیری انتشار به چاپ نشدن پژوهش های مرتبط با موضوع فراتحلیل مربوط است که دارای یافته های غیر معنی دار هستند. اگر تورش انتشار وجود نداشته باشد، نمودار متقارن بوده و مقدار پراکندگی حول اندازه اثر مداخله با افزایش نمونه، کاهش می یابد. در این فراتحلیل برای بررسی تورش انتشار از دو شیوه گرافیکی (نمودار قیفی) و یک شاخص آماری (تعداد امن از تخریب) استفاده شد از آن جا که در این فراتحلیل اندازه اثر پرتی وجود نداشت و توزیع اندازه اثرها متقارن بود. بنابراین از تحلیل حساسیت استفاده نشد. که نتایج آن در نمودار زیر نشان داده شده است.

شکل ۱: نمودار قیفی تورش انتشار پژوهش اولیه

در نمودارهای قیفی محور افقی نشانگر مقادیر اندازه های اثر پژوهش های اولیه و محور عمودی خطای معیار آن ها می باشد. همان طور که در شکل ۱ مشاهده می شود، اندازه اثر پرتی وجود ندارد و شکل نمودار متقارن است. و همه اندازه اثرها در فاصله $0/۸۰$ تا $-۰/۲۰$ قرار گرفته اند. هم چنین، براساس شاخص تعداد امن از تخریب پس از ورود ۱۶۸۷ اندازه اثر غیرمعنا دار به فراتحلیل، اندازه اثر محاسبه شده (جدول ۲) غیر معنادار می شود.

جدول(۲): اندازه اثر ترکیبی اثرات ثابت و تصادفی مربوط به رابطه عزت نفس با پیشرفت تحصیلی

مدل	تعداد اندازه اثر	اندازه اثر ترکیبی	خطای معیار	فاصله اطمینان %۹۵	Z مقدار	P مقدار	کوکران Q	درجه آزادی	سطح معنادری	I مجذور
					حد پایین	حد بالا				
ثابت	۲۲	۰/۲۸۰	۰/۰۲۵	۰/۲۵۵	۰/۳۰۴	۲۱/۳۹۲	۰/۰۰۱	۳۳۷/۳۱۷	۰/۰۰۱	۹۳/۷۶
تصادفی	۲۲	۰/۲۲۵		۰/۱۱۹	۰/۳۲۷	۴/۰۹۱	۰/۰۰۱			

در جدول ۲، اندازه اثر ترکیبی یا خلاصه برای مدل تصادفی مربوط به ۲۲ اندازه اثر ارائه شده است. همان طور که مشاهده می شود، مقدار اندازه اثر ۰/۲۲۵ به دست آمده است که از لحاظ آماری معنادار می باشد ($P \leq 0/001$). براین اساس می توان گفت که بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد به طوری که عزت نفس، میزان پیشرفت تحصیلی را افزایش می دهد. و براساس معیار کوهن این اندازه اثر تقریباً متوسط ارزیابی می شود. هم چنین مقدار شاخص Q برای ۲۲ اندازه اثر با درجه آزادی ۲۱ برابر با ۳۳۷/۳۱۷ به دست آمده است. که از لحاظ آماری معنادار می باشد. معناداری شاخص Q وجود ناهمگنی در اندازه اثرهای پژوهش های اولیه است، اما از آن جا که این شاخص به افزایش تعداد اندازه اثر حساس است و با افزایش تعداد اندازه اثر توان این آزمون برای رد همگنی بالا می رود، مجذور I شاخص دیگری است که به همین منظور مورد استفاده قرار می گیرد. این شاخص دارای مقداری از صفر تا ۱۰۰ درصد است و در واقع مقدار ناهمگنی را به صورت درصد نشان می دهد. هرچه این مقدار به ۱۰۰ نزدیک تر باشد نشان دهنده ناهمگنی بیش تر اندازه اثرهای پژوهش های اولیه است. مجذور I نشان می دهد که ۹۳/۷۶ درصد از پراکنش های موجود در اندازه اثر پژوهش های اولیه واقعی است.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف فراتحلیل پژوهش های انجام گرفته در حوزه رابطه ی عزت نفس با پیشرفت تحصیلی در جامعه ایرانی انجام گرفت، تا ضمن ترکیب یافته های متفاوت پژوهش

های موجود، امکان نتیجه گیری دقیق تر در این زمینه فراهم شود. پس از بررسی ملاک های ورود و خروج ۱۱ مطالعه دارای شرایط مطلوب جهت انجام تحلیل بودند که از این تعداد ۲۲ اندازه اثر به دست آمد. در نهایت بعد از بررسی اندازه اثرهای پرت و متقارن بودن نمودار، تحلیل های بعدی روی این اندازه اثرها انجام شد. نتایج حاصل از ترکیب اندازه اثرهای پژوهش های اولیه که پاسخ به سؤال پژوهشی می باشد، نشان داد که عزت نفس رابطه ی مثبت و معناداری با پیشرفت تحصیلی فراگیران دارد. چنان چه اندازه اثر ترکیبی برای مدل اثرات تصادفی ۰/۲۲۵ به دست آمد. بررسی شاخص ناهمگنی نشان داد که در اندازه اثرهای پژوهش های اولیه ناهمگنی وجود دارد و این ناهمگنی به میزان تفاوت نتایج تحقیقات اولیه مربوط می شود؛ بنابراین می توان گفت که متغیرهای تعدیل کننده ای نیز وجود دارند که باید در تحقیقات اولیه لحاظ شوند؛ در نتیجه مدل تصادفی به عنوان مدل اصلی فراتحلیل انتخاب شد. براساس یافته های پژوهش های اولیه و با توجه به معیار کوهن، عزت نفس دارای اندازه اثر تقریباً متوسط با پیشرفت تحصیلی بوده و نسبتاً مطلوب ارزیابی شده است و این نتایج را می توان از یک سو با مبانی نظری موجود در این زمینه همسو دانست. جنآبادی (۱۳۹۳) در پژوهش خود دریافته است که بین عزت نفس مثبت و نمره های بالا در مدرسه ها، رابطه ی مستقیمی وجود دارد.

عزت نفس یک جنبه ی مهم در کارکرد یا کنش کلی فرد بوده و با زمینه های دیگری چون سلامت روانی-اجتماعی و عملکرد تحصیلی در ارتباط است. صوفی و همکاران (۱۳۹۴) رابطه ی پیشرفت تحصیلی و عزت نفس، یک رابطه دو طرفه است و داشتن عزت نفس موجب پیشرفت تحصیلی می گردد. زیرا در باور داشتن خود و برداشت مثبت از خویشتن در یادگیری و انگیزه برای تحصیل اثر گذاشته و موجب پیشرفت تحصیلی می شود و از طرفی موفقیت های تحصیلی در رسیدن به اوج در کار آموزش، موجب افزایش عزت نفس می شود. فضل الهی قمشی و ملکی (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیده اند که عزت نفس بالا می تواند تا حدودی برخی از مسئله ها، مشکل های دوران کودکی را جبران کند و بر فرایندهای شناختی، گرایش ها، نیازها، علاقه ها و آرمان های فرد اثرگذار است. پیشرفت تحصیلی نیز می تواند متأثر از میزان عزت نفس فراگیر باشد. به عقیده ی سعادت و همکاران، (۱۳۹۰) و رحیمی (۱۳۸۹) افرادی که عزت نفس بیشتری دارند، کسانی هستند که در آنان خلاقیت، استقلال و احساس

ارزشمندی بیشتری وجود دارد و کمتر تحت تأثیر و نفوذ عامل های محیطی قرار می گیرند. هم چنین در پژوهش دی گیونتا و همکاران (۱۳۹۲)، عزت نفس در افراد موجب شکل گیری کیفیت های روانی شده و پایه ی بهداشت روانی، شایستگی ها، ارتباط سالم و سازگاری اجتماعی، پیشرفت تحصیلی و آرمان شغلی محسوب می شوند. و کسی که دارای عزت نفس باشد احساس شایستگی و لیاقت می کند.

مطالعات متعددی بیانگر وجود همبستگی مثبت بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی است؛ (بارکر^۱، ۱۹۷۹، بروگور، توماس و پترسون^۲، ۱۹۶۴، بارنز^۳، ۱۹۷۹، کمپل، ۱۹۷۶، گاپلین^۴، ۱۹۶۶، اروین^۵، ۱۹۶۷، لورنس^۶، ۱۹۸۱، مورتیمر^۷ و همکاران، ۱۹۸۸، پیرز و هریس^۸، ۱۹۶۴، پورکی^۹، ۱۹۷۰، ویلیامز^{۱۰}، ۱۹۷۳) به این نتیجه رسیده اند که عزت نفس و پیشرفت تحصیلی بر یکدیگر تأثیر می گذارند و عملکرد تحصیلی مطلوب باعث افزایش عزت نفس می شود (به نقل از زوفیانو، الساندری، جربینو و همکاران، ۲۰۱۳). قریشی و همکاران نیز با اشاره به نقش نهادهای آموزشی اشاره داشته اند که، مؤسسات آموزشی با ایجاد محیط مثبت، به فرگیران کمک می کنند تا عزت نفس خودشان را افزایش دهند (۱۳۹۲). با توجه به تعداد زیاد پژوهش های انجام شده در زمینه ی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی با سایر متغیرها فراتحلیل هایی جهت ترکیب این پژوهش ها نیز صورت گرفته است؛ طبق یافته های فرا تحلیل صورت گرفته (تنگ، لیو و گیو^{۱۱}، ۲۰۱۵) در مورد ارتباط بین عزت نفس و پرخاشگری نشان داد افرادی که خصومت، خشم و پرخاشگری فیزیکی و کلامی دارند عزت نفس پایینی داشته و اندازه ی اثر ۰/۲۱- در این پژوهش گزارش شده است. هم چنین فراتحلیل انجام شده (اوکادا^{۱۲}، ۲۰۱۰) در مورد سطح عزت نفس و بی ثباتی عزت نفس نشان داد گرچه این دو ابعاد مستقل محسوب می شوند، بین آن ها همبستگی منفی با اندازه اثر ۰/۳۱- وجود دارد.

1. Barker

2. Borogror & Toomas & Peterson

3. Bornz

4. Gaplin

5. Arvin

6. Lorans

7. Mortimer

8. Pirez & Haris

9. Poorcki

10. Viliyamz

11. Teng & Liu & Guo

12. Okada

فراتحلیلی نیز در مورد فعالیت کلاسی با پیشرفت درس ریاضی در سال های ابتدایی (مهانا و رینولدز^۱، ۲۰۰۴) انجام شده است، نشان داد فراگیرانی که فعالیت کلاسی و عملکرد بهتری در کلاس دارند. موفقیت بیشتری در این دروس کسب می کنند و اندازه اثر به دست آمده پیشرفت ریاضی ۰/۲۲ گزارش شده است. با توجه به اطلاعات به دست آمده در این پژوهش می توان اذعان داشت که نتایج پژوهش حاضر با نتایج سایر فراتحلیل های صورت گرفته - هرچند با متغیر های متفاوت- هم خوانی مناسبی دارد.

بر اساس نتایجی که در این پژوهش به دست آمد به پژوهشگران علاقه مند به کار کردن در حوزه ی عزت نفس با پیشرفت تحصیلی پیشنهاد می گردد که نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه های خود را به طور کامل و همراه با سطح معنی داری در پژوهش ها ذکر نمایند و فقط به ذکر نتایج کلی اکتفا نکنند؛ در صورت یافتن رابطه بین متغیرهای مورد بررسی، اندازه اثر آن ها را نیز محاسبه و در نتایج خود ذکر کنند؛ از ابزارهایی برای گردآوری داده ها در پژوهش خود بهره بگیرند که از روایی و پایایی قابل قبول برخوردار باشند و مقدار آن ها را نیز در پژوهش های خود ذکر کنند؛ قبل از استفاده از آزمون های آماری نسبت به برقراری پیش فرض های اساسی مطمئن شوند و متغیرهای تعدیل کننده را لحاظ کنند؛ این فراتحلیل دارای محدودیت هایی نیز بوده است که می توان به این موارد اشاره کرد؛ احتمال عدم گزارش پژوهش های غیرمعنادار، عدم گزارش مناسب آماره های ارائه شده در قسمت تجزیه و تحلیل داده ها، مخصوصاً آماره های توصیفی که معمول ترین آماره های مورد استفاده جهت ورود به فراتحلیل و محاسبه اندازه اثر هستند و نبود دسترسی به همه آن ها با توجه به چارچوب نمونه گیری. هم چنین لازم است اشاره شود که در این فراتحلیل صرفاً به داده های کمی پژوهش های اولیه جهت انجام فراتحلیل بسنده شده؛ لذا دقت این داده ها برعهده مؤلفان پژوهش های اولیه می باشد.

منابع

- بازگیر، ر (۱۳۸۸). عزت نفس و خودباوری. گزارش روانشناسی، ۱۸(۲۰۴)، ۶۴ و ۶۵.
بخشایش، ع (۱۳۹۰). بررسی رابطه توکل بر خدا، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان. مجله روانشناسی و دین، ۴(۲): ۷۹-۹۸.

¹. Mehana & Reynolds

- بیابان گرد، (۱۳۷۰). پژوهشی در مورد بررسی رابطه بین مفاهیم منبع کنترل، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان سال سوم دبیرستان های شهر تهران. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۳۰: ۹۹-۱۱۳.
- بیابانگرد، ا. (۱۳۸۴). رابطه ی میان عزت نفس، انگیزه پیشرفت، و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان سال سوم دبیرستان های تهران. *مطالعات روانشناسی*، ۱(۵۴): ۱۳۱-۱۴۴.
- تمنایی فرم؛ صدیقی ارفعی، ف و سلامی محمدآبادی، ف (۱۳۸۹). رابطه ی هوش هیجانی، خودپنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی. *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، ۵۶: ۹۹-۱۱۳.
- حسن زاده، ر و ایمانی فر، پ (۱۳۸۹). رابطه ی خلاقیت و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی نوجوانان و جوانان. *مجله تخصصی جامعه شناسی*، ۱(۳): ۵۱-۶۷.
- حسینی نسب، د و وجدان پرست، ح (۱۳۸۴). بررسی رابطه عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم. *مجله دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی تبریز*، ۴۵(۱۸۳) و ۱۸۴: ۱۰۱-۱۲۶.
- دانش، ع؛ رضابخش، ح؛ بهمنی، ز و سلیمی نیان، (۱۳۹۰). رابطه بین شیوه های فرزندپروری با عزت نفس جنسی و مؤلفه های آن در دانشجویان زن دانشگاه. *روانشناسی کاربردی*، ۱۹: ۳۹-۵۵.
- زکی، م (۱۳۸۴). بررسی جامعه شناختی نقش عوامل اجتماعی، رضایت اجتماعی و عزت نفس بر موفقیت تحصیلی. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۲: ۲۱-۴۲.
- سیف، ع (۱۳۹۲). *روان شناسی پرورشی*. تهران: آگاه.
- شغابی، م (۱۳۹۴). روان شناسی یادگیری: پیشرفت تحصیلی محبت و کنترل والدین؛ ارتباط عزت نفس و شیوه های فرزندپروری والدین با خود ناتوان سازی تحصیلی دانش آموزان. *رشد مشاور مدرسه*، ۳۹: ۳-۷.
- فضل الهی قمشی، س و ملکی توانام، (۱۳۹۲). بررسی رابطه ی بین دین باوری، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه مطالعات اسلام و روان شناسی*، ۷(۱۳): ۴۵-۶۷.
- قدس میرحیدری، ف؛ تکلی، ه؛ عبداللهی، م؛ غرایاقی، زندی، ح؛ مشهوری، م و قدس میرحیدری، ص (۱۳۸۹). مقایسه و ارتباط بین عزت نفس و آمادگی جسمانی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تهران. *رشد و یادگیری حرکتی ورزشی*، ۵: ۸۵-۱۰۰.
- کوشکی، شیرین؛ گلشنی، فاطمه و شیروانی، بهاره. (۱۳۹۰). رابطه ی رقابت جویی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *تحقیقات روانشناختی*، ۴(۱۳): ۸۹-۹۹.
- لواسانی، م؛ اژه ای، ج و افشاری، م (۱۳۸۸). رابطه ی خودکارآمدی تحصیلی و درگیری تحصیلی با پیشرفت تحصیلی. *مجله ی روانشناسی*، ۱۳(۳): ۲۸۹-۳۰۵.
- منصوری سپهر؛ باقریان، ف و حیدری، م (۱۳۹۰). ناهماهنگی شناختی و تغییر نگرش: نقش معیارهای مختلف در تعامل با عزت نفس. *فصلنامه روان شناسی کاربردی*، ۱(۱۷): ۱۰۱-۱۱۶.
- موسوی، و (۱۳۸۳). بررسی ارتباط بین سبک های اسناد و عزت نفس دانشجویان. *روانشناسی و علوم تربیتی (دانشگاه تهران)*، ۶۹: ۱۲۵-۱۵۲.
- نجمی، ب و فیضی، آ (۱۳۹۰). بررسی رابطه ساختاری کارکرد خانواده و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی در

Examine the role of self-esteem in learners' academic progress: Research-based meta-

دختران دبیرستانی. فصلنامه پژوهش های نوین روانشناختی. ۶(۲۲): ۱۰۳-۱۲۷.

نوریخس، پ و حسن پور، ق (۱۳۸۳). بررسی مقایسه ای عزت نفس و خودپنداره پسران ورزشکار و غیرورزشکار دوره ی متوسطه نواحی آموزش و پرورش شهر اهواز و رابطه ی آن ها با پیشرفت تحصیلی. مجله حرکت. ۱۹: ۲۱-۳۲.

- Branden, N. (2000). *The Psychology of Self-esteem*. New York: Bantam.
- Di Giunta, L., Alessandri, G., Gerbino, M., Luengo Kanacri, P., Zuffiano, A., Caprara, G. V. (2013). The determinants of scholastic achievement: The contribution of personality traits, self-esteem, and academic self-efficacy. *Learning and Individual Differences*, V27, Pp102-108.
- Husseini, M., Dezhgam M., Mirlashadi Zh, (2007). the correlation of self esteem and academic achievement of rehabilitated students of Tehran University of well being science and rehabilitation. *Iranian magazine of training in medical science*.
- Jenaabadi, H. (2014). Studying the Relation Between Emotional Intelligence and Self Esteem with Academic Achievement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, V 114, 2014, Pp203-206.
- Kalantar Goreyshi, M., Rezaei kargar, F., Noohi, Sh., Ajilchia, B. (2013). Effect of Combined Mastery- cooperative Learning on Emotional Intelligence, Self-esteem and Academic Achievement in Grade Skipping. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, V84, Pp470 – 474.
- Pullmann H., Allik, J. (2008). Relations of academic and general self-esteem to school achievement. *Personality and Individual Differences*, V45 , Pp559-564.
- Rahmani, P. (2011). The relationship between self-esteem, achievement goals and academic achievement among the primary school students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, V 29, 803 – 808.
- Saadat, M., Ghasemzadeh, A., Soleimani, M. (2011). Self-esteem in Iranian university students and its relationship with academic achievement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, V31, Pp10-14.
- Soufi, S., Sadri Damirchi, E., Sedghi, N., Sabayan, B. (2014). Development of Structural Model for Prediction of Academic Achievement by Global Self-esteem, Academic Self- concept, Self-regulated Learning Strategies and Autonomous Academic Motivation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, V114, Pp26 – 35.
- Strandell, J. (2016). Culture, cognition and behavior in the pursuit of self-esteem. Original. *Research Article Poetics*, V 54, , Pp 14-24.
- Valentine, J. C., Dubois, D. L., & Cooper, H. (2004). The relation between self-belief and academic achievement: A meta-analytic review. *Educational Psychologist*, V 39, Pp111-133.
- Zuffiano, A., Alessandri, B., Guido, N., Gerbino, M., Luengo Kanacri, P.L., Laura Di Giunta, L., Milioni, M., Caprara, G.V. (2013). Academic achievement: The unique contribution of self-efficacy beliefs in self-regulated learning beyond intelligence, personality traits, and self-esteem. *Learning and Individual Differences*, V 23, , Pp 158-162.